

DERLEME MAKALESİ

MEDİKAL TURİZM ALANINDA TÜP BEBEK TEDAVİLERİNE İLİŞKİN SWOT ANALİZİ: KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ ÖRNEĞİ

Ayşe ARSLAN*
Levent B. KIDAK**

ÖZ

Sağlık turizminde ivme hızla artmaktadır. İnsanlar, bulundukları ülkeden kaliteli, ekonomik ve güvenilir sağlık hizmeti almak amacıyla farklı ülkelere seyahat etmektedir. Talebin bu denli artması ülkeler nezdinde kritik rol oynamaktadır. Rekabetçi stratejiler belirlemek, doğru analiz yöntemlerinin kullanılması ve doğru sonuçlar elde edilmesi ile mümkündür. Bu bağlamda çalışmada, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) bölgesinde medikal turizmde yer alan tüp bebek tedavilerine yönelik SWOT analizi kullanılarak güçlü ve zayıf yönlerini, fırsatlarını ve tehditlerini değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bu analiz, tüp bebek tedavileri alanında KKTC'nin stratejik konumunu ve rekabet avantajlarını ortaya koymaktadır. KKTC'nin güçlü yönleri arasında, gelişen teknolojik altyapısı, kaliteli sağlık hizmetleri ve yetkin uzman kadrosu sayılabilir. Bu faktörler medikal turistler için uygun ve elverişli olmakta ve KKTC'nin medikal turizm sektöründe rekabetçi bir konuma gelmesini sağlamaktadır. Ancak uluslararası akreditasyona sahip olmaması, altyapının sınırlı olması, operasyonel maliyetlerin yüksek olması gibi zayıf yönler de olduğu görülmektedir. Bu faktörler de rekabetçi gücünü ve hizmet kalitesini olumsuz etkilemektedir. Fırsatlar arasında ise, uluslararası hasta talebinin artması ve dijital sağlık teknolojilerinin artış göstermesi sayılabilir. Bu fırsatlar KKTC için uluslararası alanda sektörel payını genişletmesine destek sağlayabilir. Uluslararası rekabetin artması ve ekonomik belirsizlikler tehdit edici faktörler arasında belirtilebilir. Bu faktörler de KKTC için medikal turizm pazarında risk teşkil etmektedir. Sonuç olarak, KKTC'nin tüp bebek pazarındaki rekabet gücünü artırıp sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, özellikle uluslararası akreditasyon, dijital teknoloji, maliyet yönetimi ve süreç iyileştirme konularında stratejik adımlar atması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık turizmi, medikal turizm, tüp bebek tedavileri, swot analizi

MAKALE HAKKINDA

* Dr. Öğr. Üyesi, Kıbrıs Sağlık ve Toplum Bilimleri Üniversitesi, İşletme Yönetimi AD, ayse.arslan@kstu.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-5607-1807>

** Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hastane İşletmeciliği AD, leventb.kidak@ikcu.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-4144-8368>

Gönderim Tarihi: 12.12.2024

Kabul Tarihi: 26.05.2025

Atıfta Bulunmak İçin:

Arslan, A., & Kidak, L.B. (2025). Medikal turizm alanında tüp bebek tedavilerine ilişkin SWOT analizi: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti örneği. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 28(2), 329-348. <https://doi.org/10.61859/hacettepesid.1600590>

SWOT ANALYSIS OF IN VITRO FERTILIZATION TREATMENTS IN MEDICAL TOURISM: A CASE STUDY OF THE TURKISH REPUBLIC OF NORTHERN CYPRUS

Ayşe ARSLAN*
Levent B. KIDAK**

ABSTRACT

The momentum in health tourism is rapidly increasing. Individuals are traveling to different countries to receive high-quality, economical, and reliable healthcare services unavailable in their home countries. The significant rise in demand has led to a critical role for countries in this domain. Achieving competitive strategies is feasible by employing appropriate analytical methods to obtain accurate results. In this context, the present study aims to evaluate the strengths, weaknesses, opportunities, and threats associated with in vitro fertilization (IVF) treatments within the medical tourism sector in the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) through a SWOT analysis. This analysis reveals TRNC's strategic position and competitive advantages in the field of IVF treatments. Among the strengths of TRNC are its developing technological infrastructure, high-quality healthcare services, and a competent team of experts. These factors contribute to an environment conducive to medical tourists and position TRNC as a competitive player in the medical tourism sector. However, certain weaknesses, such as the absence of international accreditation, limited infrastructure, and high operational costs, negatively impact its competitive strength and service quality. The opportunities include the increasing demand from international patients and the advancement of digital healthcare technologies, which could help TRNC expand its market share on the international stage. Conversely, intensifying international competition and economic uncertainties pose significant threats to the medical tourism market. In conclusion, to enhance and sustain its competitive power in the IVF market, it is recommended that TRNC undertake strategic measures focusing on obtaining international accreditation, embracing digital technologies, managing costs effectively, and improving operational processes.

Keywords: Health tourism, medical tourism, in vitro fertilization treatments, swot analysis

ARTICLE INFO

* Asst. Prof. Dr., Cyprus Health and Social Sciences University, Department of Business Administration, ayse.arslan@kstu.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-5607-1807>

** Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi University, Department of Hospital Management, leventb.kidak@ikcu.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-4144-8368>

Received: 12.12.2024

Accepted: 26.05.2025

Cite This Paper:

Arslan, A., & Kidak, L.B. (2025). Medikal turizm alanında tüp bebek tedavilerine ilişkin SWOT analizi: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 28(2), 329-348. <https://doi.org/10.61859/hacettepesid.1600590>

I. GİRİŞ

Medikal turizm, bireylerin kendi ülkelerinde sunulan sağlık hizmetlerinden daha kaliteli ve etkili sonuçlar elde etme arayışıyla başka ülkelere yönelmelerini ifade etmektedir. Bu bağlamda, çoğu zaman gelişmiş ülkelere, tedavi kalitesi yüksek ancak ekonomik açıdan daha uygun maliyetli olan gelişmekte olan ülkelere doğru bir sağlık hareketliliği söz konusudur (Campura vd., 2022). Özellikle gelişmiş ülkelerde sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan uzun bekleme süreleri, yüksek tedavi maliyetleri ve bazı alanlardaki sınırlı hizmetler, bireyleri alternatif olarak gelişmekte olan ülkelerdeki sağlık sistemlerine yönlendirmektedir (Otamış ve Yüzbaşıoğlu, 2015; Arı, 2017). Bu durum, medikal turizmin küresel ölçekte hızla büyümesinin temel nedenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Medikal turizm, diş tedavisi, kalp cerrahisi, estetik cerrahi gibi birçok tedavi seçeneğini kapsasa da, özellikle tüp bebek (IVF) tedavileri önemli bir yer tutmaktadır. Tüp bebek tedavisinde, infertilite problemi olan çiftler sıklıkla gelişmiş sağlık teknolojilerine sahip, yetkin uzman kadrosu bulunan ve uygun maliyetle kaliteli tedavi hizmeti sunan ülkeleri tercih etmektedirler (Sharma vd., 2018). Bu doğrultuda, ülkeler bu alandaki rekabetçi potansiyellerini artırmak için yatırımlar yapmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) de artan bu talebe yanıt vererek tüp bebek tedavisi sunan klinik ve hastanelerine önem vermiştir. Ayrıca, KKTC'nin sunduğu coğrafi yakınlık ve rekabetçi ekonomik avantajlar, ülkenin bu sektördeki potansiyelini daha da güçlendirmekte ve uluslararası hastalar için cazip bir seçenek oluşturmaya zemin hazırlamaktadır.

Önceki çalışmalarda, Hindistan'da medikal turizmin SWOT analizi detaylandırılırken (Arulmozhi vd., 2020; Vasugi vd., 2023) ve Türkiye'de medikal turizmin SWOT-ANP yaklaşımıyla incelendiği ortaya konulurken (Sevim ve Önder, 2020), genel sağlık turizmi kapsamında önemli veriler sunulmuştur. Ancak, bu çalışmaların büyük çoğunluğu tüp bebek tedavileri gibi spesifik sağlık hizmetlerine odaklanmamış, daha genel bir çerçevede değerlendirmeler yapmıştır. Mevcut çalışmamız ise, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde sunulan tüp bebek hizmetlerinin rekabetçi dinamiklerini, finansal, teknolojik ve yasal faktörler bağlamında analiz ederek, bölgesel ve hizmete özgü stratejik yaklaşımları ortaya koymaktadır. Böylece, çalışma, diğer literatür çalışmalarından farklı olarak, tüp bebek tedavileri alanındaki özgün değerini ve stratejik önemini vurgulayarak, KKTC'nin medikal turizmdeki konumunu güçlendirmeye yönelik somut adımlar sunmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmanın amacı, KKTC bölgesinde medikal turizm kapsamında sunulan tüp bebek tedavilerine ilişkin SWOT analizi kullanılarak, bu hizmetlerin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerinin değerlendirilmesidir. Böylece, yerel ve uluslararası düzeyde karşılaşılan fırsat ve tehditler daha net ortaya konulacak, bölgenin stratejik planlaması ve rekabet potansiyeli daha ayrıntılı olarak anlaşılabilecektir. Yapılan kapsamlı değerlendirme, KKTC'nin tüp bebek pazarındaki konumuna ilişkin daha derin bir anlayış sağlamayı hedeflemektedir.

II. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Medikal Turizm

Son yıllarda dünya genelinde hızla büyüyen medikal turizm, sağlık hizmetlerinin sunumuyla turizmin birleşimini temsil etmektedir. Bu kavram, hastaların kendi ülkelerinde karşılaştıkları yüksek maliyetler, yetersiz hizmet kalitesi veya uzun bekleme süreleri gibi nedenlerle, daha uygun fiyatlarla ve yüksek kalite standartlarına sahip tedavi hizmetlerine ulaşabilmek amacıyla başka ülkelere seyahat etmelerini ifade eder. Düşük maliyetli ve yüksek teknolojik sağlık hizmetleri sunan ülkeler, medikal turizm pazarında rekabet avantajı elde etmektedir (Büyük, 2023).

Günümüzde pek çok insan, tedavi maliyetlerinden tasarruf etmek, bekleme süresini azaltmak veya kendi ülkelerindeki tedavi seçeneklerindeki kısıtlamalar nedeniyle sağlık turizmini tercih etmektedir. Sağlık turistleri için çekicilik yaratan unsurlar arasında, hem sunulan kaliteli ve uygun fiyatlı tedavi hizmetleri hem de rekabetçi fiyatlandırma politikaları yer almaktadır (Kaur ve Hira, 2019). Bu durum, medikal turizme olan talebe doğrudan yansımakta ve hizmet sunan ülkeler arasında rekabeti güçlendirmektedir.

Özellikle estetik cerrahi, diş tedavileri, tüp bebek ve karmaşık ameliyatlar gibi yüksek maliyetli tedavi alanlarında, fiyat avantajı, sıfır bekleme süresi ve yüksek kalite standartları temel çekicilik unsurları olarak öne çıkmaktadır. Bu faktörler, sağlık hizmetlerini uluslararası arenada tercih edilen hale getirirken, talebin artışında önemli rol oynamaktadır (Ajmera, 2017). Ayrıca, medikal turistler için sağlık hizmetlerinin yanı sıra sunulan turistik kolaylıklar da önemli bir tercih sebebidir. Sağlık ve tatil konseptinin birleşimi, hem sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmakta hem de ek gelir elde edilmesine olanak sağlamaktadır (Avgerinou ve Stratsiou, 2018). Bu entegre yaklaşım, hem hizmet veren ülkelerin hem de sağlık turistlerinin beklentilerini karşılayacak şekilde gelişmektedir.

Son olarak, medikal turizm sektörü, küresel sağlık hizmetlerine olan talebin artmasıyla birlikte hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Yaşlanan nüfus, artan yaşam tarzı hastalıkları, salgınlar ve teknolojik yenilikler, medikal turizmin dünya çapında önemli bir trend haline gelmesine katkıda bulunurken, gelişmekte olan ülkelerin maliyet avantajları da bu büyüme potansiyelini daha da güçlendirmektedir (Zarchi, 2018).

2.2. Tüp Bebek Tedavileri ve Önemi

Üreme sağlığı alanında tüp bebek, infertilite problemi için öncelikli tedavi yöntemlerinden biridir. Teknolojik ilerlemeler, bu alandaki deneyimli uzman doktorlar ve gelişmiş laboratuvar altyapısı gibi unsurlar İn vitro fertilizasyon (IVF) tedavilerini başarılı kılmaktadır (Chausheva ve Ozdal, 2024). Bu tedavi yönteminin çiftlerin çocuk sahibi olma hayallerini de gerçeğe dönüştürdüğünü, ülkeler arası medikal turizm açısından önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Günümüzde yaygın olarak kullanılan tüp bebek tedavileri, insanların üreme sorununa yönelik oldukça tercih edilen bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Kısırlık oranlarındaki artış ve bireylerin ebeveyn olma arzuları, etkili bir yaklaşım aramaları sonucu bu tedavilerin yaygın kullanımına neden olmuştur (Sunderam vd., 2018). Tüp bebek tedavilerinin özellikle kadınlarda anksiyete ve depresyon gibi duygusal etkileri olsa da, bu tür bir tedavi çocuk sahibi olmanın temel koşulunu içermektedir (Massarotti vd., 2019). Ayrıca, teknolojiye dayalı ilerlemeler, IVF tedavilerinin başarı oranını artırmakta ve toplum içinde daha yaygın hale getirmektedir (Dolmans vd., 2020).

2.3. Medikal Turizm Kapsamında Tüp Bebek Tedavileri: Dünya, Türkiye ve KKTC

2.3.1. Dünya Geneline Tüp Bebek Tedavileri

İn vitro fertilizasyon (IVF) tedavisi, infertilite çiftler için dünya çapında yaygın olarak kullanılan en önemli yardımcı üreme teknolojilerinden biridir. Modern tıptaki gelişmeler tüp bebeği daha başarılı hale getirmiş ve bu tedavi medikal turizmde büyük bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Avrupa, Amerika, Asya ve Orta Doğu, tüp bebekte önde gelen bölgeler arasında yer almakta ve yüksek başarı oranlarıyla dikkat çekmektedir.

2.3.2. Avrupa'da Tüp Bebek Tedavileri

Avrupa, tüp bebek tedavisinin uzun süre kullanıldığı ve en ileri teknolojinin yer aldığı bir bölgedir. Avrupa İnsan Üreme ve Embriyoloji Derneği'nin verilerine göre, 2022 yılına kadar Avrupa tüp bebek merkezlerinde 300.000'den fazla tüp bebek döngüsü gerçekleştirilmiştir. Fransa, İngiltere, İspanya ve İskandinav ülkeleri yüksek başarı oranları ve tüp bebek uzman merkezleri ile tanınmakta ve özellikle İspanya, rekabetçi fiyatlar, kısa bekleme süreleri ve yüksek başarı oranları nedeniyle tüp bebekte medikal turizm için önemli bir destinasyon olduğu görülmektedir (ESHRE, 2022). Birçok Avrupa ülkesinde, tüp bebek tedavisi kısmen veya tamamen devlet tarafından karşılanan sağlık planları veya özel sigorta planları kapsamındadır. Bu, çiftlerin tüp bebek tedavilerine erişmesinin yanı sıra tedaviye olan talebin artmasını da sağlamaktadır.

2.3.3. Amerika Birleşik Devletleri'nde Tüp Bebek Tedavileri

Amerika Birleşik Devletleri, IVF'de teknolojik olarak en gelişmiş merkezlere sahiptir. Laboratuvar teknolojisindeki ilerlemeler ve genetik testlerin yaygın kullanımı ABD'yi ön planda tutmaktadır. ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri verilerine göre, ülkede çok sayıda tüp bebek merkezi bulunmakta ve tedavi özellikle büyük şehirlerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde tüp bebek tedavilerinin maliyeti genellikle daha yüksek olsa da, bazı eyaletlerde tüp bebek tedavilerinin bir kısmı sağlık sigortası kapsamındadır. Massachusetts, Illinois ve New Jersey gibi eyaletlerin tüp bebek tedavilerini kapsayan sağlık sigortası planları vardır (CDC, 2023). Bu, tedavi sürecini ekonomik olarak uygun hale getirmekte ve daha fazla çiftin tedavi görmesini sağlamaktadır.

2.3.4. Asya'da Tüp Bebek Tedavileri

Asya, özellikle son yıllarda IVF'de hızlı bir büyüme kaydetmiştir. Japonya, Güney Kore, Çin, Hindistan ve Tayland gibi ülkeler tüp bebek tedavisi için en önemli merkezler arasında yer almaktadır. Japonya ve Güney Kore, teknolojik olarak gelişmiş ve yüksek başarı oranları ile Asya ülkelerinin önde gelenleri arasındadır. Bu ülkelerde genetik testler ve embriyo dondurma gibi ileri testlerle başarı oranları artmaktadır (ESHRE, 2022).

Hindistan ve Tayland ise uygun fiyatlı tedavi sundukları için sağlık turistleri için cazip seçeneklerdir. Bu ülkelerde, özellikle Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen hastalara uygun fiyatlar ve yüksek kaliteli hizmetler sunulmaktadır (Medical Tourism Magazine, 2024). Ayrıca Hindistan'da tüp bebek ile ilgili yasal düzenlemelerin esnek olması, ülkeyi yabancı hastalar için daha cazip hale getirmektedir (Mahdi, 2019).

2.3.5. Orta Doğu'da Tüp Bebek Tedavileri

Orta Doğu, son yıllarda tüp bebek tedavisi için en hızlı büyüyen bölgelerden biridir ve önemli bir sağlık turizmi destinasyonu haline gelmiştir. Özellikle Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye tüp bebek tedavisinde önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır. Bu ülkeler, modern sağlık tesisleri, yüksek teknoloji tüp bebek merkezleri ve nitelikli doktorları ile dünyanın her yerinden hastalara hizmet vermektedir (Mahdi, 2019).

Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar gibi Körfez ülkeleri, yüksek kaliteli tıbbi bakım sunmakta ve bölgedeki sağlık turizmi için en önemli destinasyonlar arasında yer almaktadır; bu ülkelerdeki tüp bebek merkezleri yüksek başarı oranlarıyla dikkat çekmekte ve bireysel planlamalar ile hastaların ihtiyaçlarına göre uyarlanmış tedavi stratejileri sunmaktadır (Medical Tourism Magazine, 2024).

2.3.6. Türkiye'de Tüp Bebek Tedavileri

Türkiye, Avrupa ve Orta Doğu arasında stratejik bir konuma sahiptir ve kaliteli sağlık hizmetleri, uygun fiyatı ve ileri teknolojik altyapısı nedeniyle in vitro fertilizasyon (IVF) tedavileri için önemli bir destinasyon olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'deki tüp bebek merkezleri, özellikle Avrupa, Orta Doğu, Orta Asya ve Kuzey Afrika'dan gelen hastalar için tercih edilen bir destinasyon olarak hem yerel hem de uluslararası hastalara hizmet vermektedir.

2023 yılı itibariyle, Türkiye'deki tüp bebek merkezlerinin çoğu İstanbul, Ankara, İzmir ve Antalya gibi büyük şehirlerde yer almaktadır; ayrıca, ülke genelinde yılda yaklaşık 50.000 tüp bebek döngüsü gerçekleştirilmektedir. Bu merkezler, modern teknoloji ve yetenekli sağlık profesyonelleri ile dünya standartlarında hizmet sunmaktadır (Tüp Bebek Derneği, 2023).

Türkiye'de tüp bebek tedavi merkezlerinde elde edilen başarı oranları, dünya ortalamasını aşmaktadır. Özellikle genç hastalar için, yaş ve sağlık durumu gibi faktörlere bağlı olarak başarı oranları %40 ile %60 arasında seyretmektedir. Bu oranlar, gelişmiş ülkelerdeki başarı oranlarıyla karşılaştırılabilir nitelikte olup, Türkiye'nin dünya çapında tercih edilen bir tüp bebek destinasyonu olmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Medical Tourism Magazine, 2024).

Türkiye'deki merkezlerde modern teknolojinin kullanılması, kişiye özel tedavi planları ve uzmanların deneyimi, tedavideki en başarılı faktörler arasında yer almaktadır. Ayrıca dondurulmuş embriyolar, genetik testler ve yüksek kaliteli laboratuvar koşulları da tedavi başarısını artıran unsurlar arasındadır. Türkiye, tüp bebek tedavisinde maliyet avantajı sunan ülkelerden biridir. Özellikle, Türkiye'de tüp bebek tedavi maliyetleri, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri gibi gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça düşüktür. Ortalama olarak, Türkiye'de tüp bebek tedavisinin maliyeti, bu ülkelerdeki maliyetin %50'si ya da daha altındadır (Mahdi, 2019). Rekabetçi fiyatların kaliteli hizmetle birleşmesi, Türkiye'yi hem yerli hem de yabancı hastalar için cazip bir destinasyon hâline getirmektedir.

Türkiye'ye konumu nedeniyle Avrupa, Orta Doğu ve Kuzey Afrika üzerinden kolayca ulaşılabilen ve özellikle İstanbul, Batı'ya ve Doğu'ya açılan bir kapı görevi gören uluslararası hastalar için ideal bir tıp merkezi olarak öne çıkmaktadır. Kişiselleştirilmiş hizmetler, uluslararası hastaların Türkiye'yi tercih etmesini kolaylaştırmaktadır. Türkiye'de tüp bebek tedavisi, Sağlık Bakanlığı tarafından çıkarılan sıkı yasal düzenlemelere tabidir ve hastalara güvenli tedavi sağlanır. Bu yasa, tüp bebeğin etik bir yasal çerçeve içinde yürütülmesini sağlamayı ve hasta haklarını korumayı amaçlamaktadır. Türkiye'de üçüncü taraf üreme teknikleri (örneğin yumurta veya sperm bağıışı) yasalarca yasaklanmış olsa da, tüp bebek ve bir çiftin kendi genlerinin kullanımı yaygındır.

2.3.7. KKTC'de Tüp Bebek Tedavileri

Medikal turizm alanında, özellikle tüp bebek tedavilerinde hızla büyüyen bir pazara sahip olan ülkeler arasında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'de (KKTC) yer almaktadır. Türkiye'ye olan coğrafi yakınlığı, uygun fiyat politikaları ve kaliteli sağlık hizmetleri gibi unsurlar KKTC'yi dikkat çekici bir destinasyon haline getirmektedir. 2023 yılı itibariyle KKTC'deki tüp bebek merkezleri, bölgesel düzeyde rekabetçi fiyatlar ve başarılı tedavi sonuçları sunmaktadır (KKTC Sağlık Bakanlığı, 2023). Bu merkezler genellikle profesyonel uzmanlar tarafından yönetilmekte olup en son teknolojilerden etkin şekilde yararlanılmaktadır (Kıbrıs Sağlık Derneği, 2024).

KKTC, tüp bebek yolculuğu deneyimini birçok yönden kolaylaştırmaktadır. Bu yollardan biri, diğer ülkelerin aksine kısa tedavi sürelerinden geçmektedir. Benzer şekilde, o bölgedeki sağlık hizmetleri, bir

tür kişiselleştirilmiş hasta deneyimini teşvik ederek uluslararası hastaları daha memnun etmektedir (Arueyingho vd., 2022).

KKTC'de yüksek başarı oranına sahip tüp bebek tedavileri, bölgenin uluslararası medikal turizmin önemli bir pazarında yer almasını sağlamaktadır (Birader, 2017) Bunun dışında, KKTC'nin uluslararası medikal turizm pazarındaki stratejik konumu ile ekonomik faydaları ve konforlu sağlık turizmi hizmetleri, dikkat çekici turistik yerleri ile de, her iki alan için yüksek standartlarda hizmet refahı sağlamaktadır. Bu durum KKTC'nin medikal turizm pazarında önemli bir oyuncu olmasını desteklemektedir.

2.4. SWOT Analizi: Tanım ve Önemi

SWOT analizi; bir organizasyonun içsel ve dışsal faktörlerini analiz eden, yaygın kullanılan bir yöntemdir. SWOT, güçlü yönler (strengths), zayıf yönler (weaknesses), fırsatlar (opportunities) ve tehditler (threats) olmak üzere dört başlıktan oluşan stratejik bir planlama sürecidir (Namugenyi vd., 2019).

Güçlü yönler; herhangi bir konuda rakiplere göre daha etkili ve verimli olma halidir. Örneğin, iyi bir imaj veya profesyonel kadro gibi unsurlar bir organizasyonun işleyişine fayda sağlayan güçlü iç özellikler arasında sayılabilir (Namugenyi vd., 2019). Öte yandan, **zayıf yönler;** herhangi bir konuda rakiplere göre daha az verimli veya daha az etkili olan yönler ya da faaliyetlerdir. Diğer bir ölçüt ise, çevrede meydana gelen değişiklikler karşısında yetersiz kalma veya değişikliğe cevap verememe durumudur. Örneğin, yetersiz finansman girişi veya düşük son kullanıcı memnuniyeti gibi unsurlar organizasyonun hedeflerini yerine getirme ile ilgili başarısını engelleyen veya sınırlayan içsel faktörlerdir (Sammut-Bonnici ve Galea 2015). **Fırsatlar;** herhangi bir faaliyet için elverişli zaman ve diğer şartların oluşması, çevrenin kuruma sunduğu ve amaçlarını başarı ile gerçekleştirebilmesi için elverişli durumlardır. Örneğin, yeni bir pazarın açılması gibi kuruluşun yararlanabileceği iyi dış eğilimler veya olaylardır (Teoli vd., 2019). **Tehditler;** kurumun amaçlarını gerçekleştirmesini zorlaştıran veya imkânsız hale getiren yeni bir durumdur. Başarıyı engelleyici veya zarara sebep olacak her şey, bir tehdit unsurudur ve düzeltici önlem alınmadığı takdirde olumsuz dış durumlardır. Oluşabilecek tehditlere, rakipler, ekonomik bunalım veya değişen müşteri alışkanlıkları gibi örnekler verilebilir. (Puyt vd., 2023). Stratejik kararlar almak ve gelecekteki fırsatları değerlendirmek amacıyla bu dört unsuru analiz etmek kritik bir rol oynamaktadır.

SWOT analizi, şirketlere zayıflıklarının üstesinden gelme, güçlü yönlerini kullanma, fırsatlardan yararlanma ve tehditlere karşı harekete geçme yolları sunar. Bu analiz, özellikle değişken iş ortamlarında rekabet avantajı kazanmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesi adına önemli bir işleve sahiptir (Helms ve Nixon, 2010). Bu yapı sadece işletmeler için değil, aynı zamanda bireyler ve sivil toplum kuruluşları gibi diğer türlerde de kullanılabilir. Örneğin bir kişi bu yapı ile kariyerini planlarken, güçlü ve zayıf yönlerini, fırsatlarını ve tehditlerini değerlendirebilir (Phadermrod vd., 2019).

SWOT analizi, mevcut durumu bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirme ve stratejik düşünme sürecine katkı sağlama açısından önemli bir araçtır. Kuruluşlara sistematik bir inceleme fırsatı sunmasının yanı sıra; güçlü ve zayıf yönlerini, fırsatlarını ve tehditlerini belirleyerek stratejik hedefleri doğrultusunda ne ölçüde donanımlı olduklarını değerlendirme imkânı tanır. Bu yönüyle SWOT analizi, kuruluşların uzun vadeli başarı elde etmelerine önemli katkılar sunmaktadır.

III. YÖNTEM

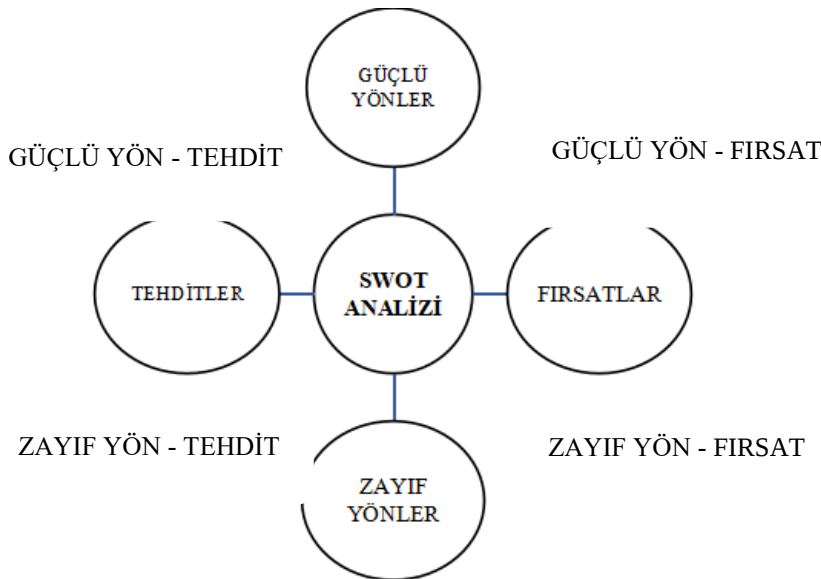
Bu çalışma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) tüp bebek tedavilerine yönelik medikal turizm kapsamında stratejik bir değerlendirme sunmak amacıyla SWOT analizi tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. SWOT analizi; KKTC'nin tüp bebek tedavilerine ilişkin iç çevredeki güçlü ve zayıf

yönlerini saptamak, dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditleri belirlemek, bu bağlamda öneriler ve stratejiler geliştirmek üzere kullanılmıştır. SWOT analizi için verilerin toplanmasında ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır.

İkincil veri kaynaklarının toplanma sürecinde; konuya ilişkin ulusal ve uluslararası literatür taraması gerçekleştirilmiş, medikal turizm ve tüp bebek hizmetlerine dair mevcut yayınlar, raporlar, yasa metinleri ve sektör analizleri incelenmiştir. Analiz sürecinde KKTC'deki tüp bebek merkezlerinin çalışmaları, KKTC Sağlık Bakanlığı, ilgili dernek ve birliklerin yayınladığı belgeler, tüp bebek kliniklerine dair istatistikî veriler, politika dokümanları ve stratejik planlar temel alınmıştır. Yararlanılan ikincil veri kaynakları; KKTC'deki tüp bebek tedavilerine ilişkin konseyler, dernekler, birlikler ve kamu yönetiminin tüp bebek faaliyetlerine dair yayınladığı raporlar, yasa metinleri ve düzenlemeler gibi belgeleri içermektedir.

Veri analiz süreci temelde dört aşamada ilerlemiştir: güçlü yön-fırsat (S-O), güçlü yön-tehdit (S-T), zayıf yön-fırsat (W-O) ve zayıf yön-tehdit (W-T) eşleşmelerine göre dört senaryo oluşturulmuştur. SWOT matrisinin yapılandırılmasında, mevcut kaynaklardan elde edilen içeriklerin sistematik bir şekilde sınıflandırılması esas alınmıştır. (Şekil 1)

Şekil 1. SWOT Analizi Senaryo Matrisi

Dış çevre değerlendirmesi kapsamında; toplumsal ve demografik değişimler, devletin sağlık politikaları, tıbbi teknolojideki gelişmeler, sağlık ekonomisi, rekabet koşulları, rakip kurumlar, yasal düzenlemeler ve epidemiyolojik koşullar dikkate alınmıştır. İç çevre değerlendirmesinde ise; yönetim, insan kaynakları, finansal kaynaklar, pazarlama faaliyetleri, klinik altyapı, fiziksel olanaklar, bilgi sistemleri ve kurumsal kültür gibi parametreler analiz edilmiştir.

Analizin sonucunda elde edilen veriler, KKTC'de tüp bebek hizmetlerinin stratejik pozisyonunu belirlemek ve sağlık turizmi kapsamında potansiyel gelişim alanlarına ışık tutmak amacıyla yorumlanmıştır. Bu analiz aynı zamanda KKTC'nin medikal turizmdeki mevcut durumunu ve gelecekteki yönelimlerini anlamaya yönelik kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır.

IV. BULGULAR

Bu bölümde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) medikal turizm kapsamında tüp bebek tedavilerine yönelik gerçekleştirilen SWOT analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Analiz, KKTC'nin mevcut sağlık turizmi kapasitesi ve tüp bebek hizmetlerindeki stratejik durumu hakkında kapsamlı bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır. İç ve dış çevre faktörleri ayrı ayrı ele alınarak güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehdit unsurları sistematik biçimde analiz edilmiştir.

İç çevre analizi kapsamında; yönetim, insan kaynakları, finans, pazarlama, klinik altyapı, fiziksel olanaklar, bilgi sistemleri ve kurumsal kültür gibi faktörler değerlendirilmiştir. Dış çevre analizinde ise; toplumsal ve demografik değişimler, devletin sağlık politikası, tıbbi teknolojiye gelişmeler, sağlık ekonomisi, rekabet koşulları ve rakip kurumlar, hukuki düzenlemeler ve epidemiyolojik koşullar dikkate alınmıştır. Bu analiz sonucunda elde edilen güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditler bir araya getirilerek dört farklı senaryo (Güçlü yön–Fırsat, Güçlü yön–Tehdit, Zayıf yön–Tehdit, Zayıf yön–Fırsat) oluşturulmuştur.

Senaryolar, KKTC'nin medikal turizmdeki potansiyelini stratejik açıdan değerlendirmeye olanak sağlamaktadır. Bulgular, tablolarla görsel olarak desteklenmiş ve analiz sonuçlarının daha anlaşılır hale getirilmesi hedeflenmiştir.

4.1. Güçlü Yönler

Tüp bebek tedavilerine genel anlamda baktığımızda güçlü yönlerin başında; uluslararası kliniklerin tüp bebek hizmetlerini üstün kalitede ve uygun maliyetle sunması gelmektedir. Çeşitli araştırmalar, Batı ülkelerindeki yüksek tedavi maliyetinin bazı hastaların daha ucuz tedavi için gelişmekte olan ülkelere seyahat etmesine neden olduğunu vurgulamaktadır (Simopoulou, 2019; Deonandan, 2015). Horton ve diğerleri (2022) çalışmaları ile ülkeler arasında tüp bebek tedavisinin maliyetlerinde güçlü farklılıklar olduğunu vurgulamaktadırlar. ABD gibi yüksek gelirli, gelişmiş ülkelerde döngü başına 12.000-15.000\$ iken, Hindistan, Tayland gibi az gelişmiş ülkelerde döngü başına 3.000-6000\$ gibi çok düşük bir maliyet ile hizmetler sunulmaktadır. Sánchez ve diğerleri (2022) modern IVF tekniklerinin kullanılması sayesinde, gelişmekte olan birçok ülkedeki IVF kliniklerinin başarı oranlarının arttığını bildirmektedir. Bu teknolojiler tedavi sürecini daha etkin hale getirmekte ve hasta taleplerine daha iyi cevap vermektedir. Ayrıca, hastalara sunulan kişiselleştirilmiş hizmetler ve kısa bekleme süreleri, tüp bebek tedavileri için dikkat çekici bir neden olarak bulunmuştur (Yıldız ve Khan, 2016).

KKTC'de tüp bebek tedavilerine yönelik güçlü yönlerden biri, finansal ve klinik altyapı parametrelerinin öne çıkmasıdır. Ada genelinde tüp bebek tedavisine yapılan harcamalar, Batı Avrupa veya Amerika gibi diğer bölgelerdeki yüksek maliyetlerin çok altında seyretmektedir. Bu uygun maliyet, bölgeyi Avrupa ve Orta Doğu'dan gelen hastalar için çekici bir destinasyon haline getirmektedir. Ayrıca, KKTC'deki birçok tıbbi tesis modern teknolojileri etkin biçimde kullanarak yüksek kaliteli hizmet sunmakta, bu da tedavi başarısını artırmakta ve hastalara geniş seçenekler sağlamaktadır.

Yönetim açısından ele aldığımızda; KKTC'de çeşitli tüp bebek merkezlerinin faaliyet göstermesi adına destekleyici olacak çok sayıda hükümet desteği ve düzenleyici çerçeve bulunmaktadır. Bu doğrultuda yapılandırılan uyumlu düzenlemeler, KKTC'nin tüp bebek tedavilerinde popülaritesine katkıda bulunan kilit faktörlerden biridir.

İnsan kaynakları açısından KKTC, tüp bebek tedavilerinin başarısında kilit rol oynayan deneyimli ve iyi eğitilmiş bir sağlık personeli kadrosundan yararlanmaktadır. Ayrıca fiziksel olanaklar dikkate

alındığında, modern ekipman ve özenle tasarlanmış merkezler, bölgenin sağlam fiziksel altyapısını güçlendirerek hastaya özgü bir ortam sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Kurumsal kültür açısından ele aldığımızda ise; KKTC’de birçok tüp bebek merkezi hasta memnuniyetine önem vermektedir ve hasta merkezli yaklaşarak bu değerinde hareket etmektedir. Bu da tedavi başarısı açısından güçlü bir yön olarak sayılabilmektedir.

4.2. Zayıf Yönler

Zayıf yön: Tüp bebek tedavilerini çevreleyen belirgin zayıflıklar, özellikle tedavi sonrası bakım hizmetlerinin yetersizliği ve bazı ülkelerdeki yasal düzenlemelerin eksikliği olarak öne çıkmaktadır. Arueyingho ve diğerleri (2022), stratejik eksiklikler, yetersiz tedavi sonrası bakım süreçleri ve kısıtlı tıbbi altyapı nedeniyle tedavi başarısı üzerinde sorunlar yaşandığını bildirmiştir. Avgerinou ve Stratsiou (2018) ise, yasal düzenlemelerin etkisizliği ve dil engellerinin hasta memnuniyetsizliğine yol açtığını ifade etmiştir. Kaur ve Hira (2019), düzenleyici eksikliklerin hasta güvenliği açısından büyük riskler taşıdığını belirtirken, He (2016) tedavi sonrası iletişim eksiklikleri ve kültürel uyumsuzlukların memnuniyetsizlik yarattığını vurgulamıştır.

KKTC’de tüp bebek tedavilerine yönelik zayıf yönlerden biri, bilgi sistemlerinde yaşanan eksikliklerdir. Özellikle hasta kayıtlarının, finansal verilerin ve klinik süreçlerin dijital entegrasyonundaki yetersizlik, sistem etkinliğini düşürmekte, hasta veri güvenliği ile tedavilere uyum konusunda sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca, bakım sonrası hizmetlerdeki eksiklik ve uluslararası hasta izleme süreçlerindeki sınırlamalar, tedavi sonrasında olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Sonuç olarak, KKTC’de tedavi gören hastaların ülkelerine döndüklerinde uygun takip ve bakım hizmetlerine erişip erişemedikleri belirsiz olup, bu durum tedavi etkinliğini azaltarak hasta memnuniyetinde düşüşe yol açabilmektedir.

Yönetim açısından ele aldığımızda ise, KKTC’nin en büyük zayıflıkları arasında; uluslararası akreditasyona sahip olmaması ve yasal altyapı açısından belirsizliklerin olması sayılabilir. Bu belirsizlik medikal turist için tedavi kalitesinin yanı sıra hasta güvenliği için de endişeler yaratabilir. Finans parametresini değerlendirdiğimizde; sınırlı finansal kaynaklar olabilmektedir ve bu sınırlı kaynaklar da en son teknolojiyi tanıtırken veya altyapıyı genişletirken sorun yaratabilmektedir.

Pazarlama açısından bakıldığında, KKTC’nin uluslararası pazarda yeterince tanıtılmaması rekabet gücünü azaltarak medikal turistlerin dikkatini çekme sürecini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, KKTC’nin siyasi olarak tanınmaması da, medikal turistlerin tercihlerini olumsuz etkileyerek engel teşkil edebilmektedir.

Yukarıda aktarılan güçlü ve zayıf yönler kapsamındaki bulguların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla, Tablo 1’de; iç çevre analizinde değerlendirilen yönetim, insan kaynakları, finans, pazarlama, klinik, fiziksel olanaklar, bilgi sistemleri ve kurumsal kültür parametrelerine göre elde edilen veriler özetlenmiştir.

Tablo 1’de KKTC’de tüp bebek tedavileri kapsamında değerlendirilen iç çevre parametrelerine ait güçlü ve zayıf yönler sunulmaktadır.

Tablo 1. İç Çevre Analizi: Güçlü ve Zayıf Yönler

Parametre	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
Yönetim	Deneyimli yönetim ekibi, kaliteli hizmet sunumuna katkı sağlamaktadır.	Uluslararası akreditasyon eksikliği ve yasal altyapı belirsizlikleri, yönetim süreçlerini olumsuz etkileyebilir.
İnsan Kaynakları	Deneyimli, iyi eğitilmiş sağlık personeli; uluslararası sertifikalara sahip uzmanlar bulunmaktadır.	–
Finans	Ekonomik avantaj; maliyetler, Batı Avrupa ve Amerika gibi gelişmiş bölgelere göre oldukça düşüktür.	Bazı merkezlerde sınırlı finansal kaynaklar, yeni teknolojilerin tanıtımı ve altyapının genişletilmesinde zorluklar yaşanabilmektedir.
Pazarlama	–	Uluslararası pazarda yeterince tanıtım yapılmaması, rekabet gücünün tam kullanılamamasına neden olmaktadır.
Klinik	En son teknolojinin kullanılması, yüksek hizmet kalitesi ve uluslararası standartlara uygunluk ön plandadır.	–
Fiziksel Olanaklar	Modern ve konforlu tesisler; yenilenmiş, yüksek teknolojiye altyapıya sahip klinikler bulunmaktadır.	–
Bilgi Sistemleri	–	Hasta kayıtlarının, finansal verilerin ve klinik süreçlerin dijital entegrasyonunda etkinlik kaybı yaşanmaktadır.
Kurumsal Kültür	Hasta memnuniyetine odaklı, uluslararası standartlara uyum sağlama çabaları güçlü kurum içi kültürü desteklemektedir.	–

4.3. Fırsatlar

IVF tedavileri bağlamında medikal turizmin sunduğu fırsatlar oldukça çeşitlidir. Örneğin, Ayoub (2018) sağlık altyapısındaki iyileşme ve uygun fiyatlı tedaviler nedeniyle Mısır'ın uluslararası alanda tercih edilen bir tüp bebek destinasyonu haline geldiğini bildirmektedir. Paraskou ve George (2017) ise, Yunanistan'ın genişleyen üreme turizmi pazarında esnek yasal düzenlemeler ve yüksek kaliteli sağlık hizmetleri sayesinde rekabetçi bir oyuncu olduğunu ifade etmektedir. Ayuningtyas ve diğerleri (2020) ile Teharn (2017) tarafından yapılan araştırmalarda da benzer bulgular yer almaktadır; bu çalışmalar, stratejik destinasyonlar arasında bulunan Bali ve Tahran gibi bölgelerin medikal turizmi ve halk sağlığını destekleyici şekilde tüp bebek alanında esnek düzenlemelere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, Mothiravally (2010) turizm endüstrisi ile sağlık hizmetlerinin entegrasyonu sayesinde tüp bebek alanında önemli ekonomik fırsatların yakalanabileceğini belirtmektedir.

KKTC'de tüp bebek tedavilerine yönelik fırsat olarak sayılabilecek parametreleri ele aldığımızda ve toplumsal ve demografik değişimler açısından bakıldığında, küresel nüfusun yaşlanması ve çocuk sahibi olma yaşının ilerlemesi, tüp bebek tedavilerine olan talebi artırmaktadır ve KKTC'nin coğrafi yakınlığı ve uygun fiyatlı tedavi hizmetleri, özellikle Avrupa ve Orta Doğu'dan gelen hastalar için büyük bir fırsat sunmaktadır. Bu yakınlık bu tür pazarlardan daha yüksek hasta sayıları çekme olasılığını artıracaktır.

Devletin sağlık politikası açısından ele alındığında, KKTC hükümetinin medikal turizmi destekleyen stratejileri tüp bebek pazarının büyümesine katkı sağlamaktadır. Bu politikalar, klinik altyapının geliştirilmesi ve yabancı hastaların çekilmesi adına önemli fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca, hızla gelişen tıbbi altyapı ve kliniklerde uygulanan ileri teknoloji, KKTC'nin özellikle tüp bebek hizmetlerinde bölgesel bir merkez olarak konumlanmasını sağlayacaktır.

Tüp bebek tedavilerinde kullanılan teknolojilerin dünya genelinde hızla gelişmesi, KKTC için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu alandaki küresel yeniliklerin takip edilerek KKTC’de uygulanması, kliniklerin uluslararası düzeyde rekabet edebilirliğini artırabilir. Özellikle ileri laboratuvar teknikleri, genetik tarama imkanları ve embriyo dondurma gibi modern uygulamaların daha yaygın hale gelmesi, KKTC’nin medikal turizmdeki cazibesini artırma potansiyeli taşımaktadır. Bu gelişmeleri zamanında ve etkin şekilde uygulayabilmek, bölgeyi tercih edilen bir tedavi merkezi haline getirme açısından stratejik bir avantaj sağlayacaktır.

Tüp bebek tedavilerinin pek çok ülkede yüksek maliyetli olması, hastaların daha uygun fiyatlı destinasyonlara yönelmesine neden olmaktadır. Bu durum, KKTC için önemli bir fırsat oluşturmaktadır. KKTC’deki düşük tedavi maliyetleri, hem Avrupa hem de Orta Doğu ülkelerinden gelen hastalar için ekonomik bir alternatif sunar. Özellikle döviz kuru avantajı ve sağlık hizmetlerinde vergi yükünün az olması, KKTC’yi fiyat odaklı tercih yapan hastalar için cazip hale getirmektedir. Bu bağlamda, uygun fiyat politikaları ve hedef pazarlara yönelik tanıtım çalışmaları ile sağlık turizmi hacminin artırılması mümkündür.

Hukuksal koşullar açısından değerlendirdiğimizde ise, KKTC’de tüp bebek tedavisi için yasal kurallar daha esnektir ve bu, hasta tarafından tercih edici nitelikte olabilir. Bu, KKTC’yi diğer ülkelerdeki katı yasal düzenlemelerden kaçınmak isteyen hastalar için çekici kılmaktadır.

4.4. Tehditler

Tüp bebek tedavileri çerçevesinde, medikal turizmi etkileyen tehdit unsurlarına da dikkat edilmesi gerekmektedir. Cheng ve diğerleri (2020), yasal düzenlemelerdeki boşluklar ile hizmet kalitesindeki tutarsızlıkları bu alandaki en önemli tehditler arasında göstermektedir. Örneğin, Penang’da medikal turizmin hızla büyümesine rağmen, sağlık hizmetlerinde belirli standartların bulunmaması nedeniyle bu bölge uluslararası düzeye ulaşamamıştır. Ayrıca, tedavi sonrası bakım hizmetlerinin yetersizliği de önemli bir tehdit olarak değerlendirilmektedir.

Tsekouropoulos ve diğerleri (2023), Yunanistan’da artan uluslararası rekabetin ve yüksek kaliteli hizmet talebinin, medikal turizm sektöründe baskı yarattığını belirtmektedir. Benzer şekilde, Zarchi ve diğerleri (2018) ile Vinayaraj ve diğerleri (2010), Şiraz ve bazı ada destinasyonlarında yapılan analizlerde; altyapının yetersizliği ve finansal sürdürülebilirlik konusundaki risklerin, tüp bebek tedavilerinin başarı oranlarını olumsuz etkilediğini vurgulamışlardır. Tüm bu tehditler, hasta güvenliği ve uzun vadeli sürdürülebilir gelişim açısından önemli zorluklar yaratmaktadır.

KKTC’de tüp bebek tedavilerine yönelik tehdit olarak sayılabilecek parametreleri ele aldığımızda ve devletin sağlık politikası açısından bakıldığında; yeterince kapsamlı bir sağlık politikası geliştirilmediği veya mevzuatın karmaşık olduğu durumlar, sektörün büyümesini yavaşlatabilir ve uluslararası hasta çekme konusunda sıkıntılar yaratabilir.

Sağlık ekonomisi açısından ele aldığımızda, küresel ekonomik dalgalanmalar ve artan maliyetler, KKTC’nin düşük maliyetli tedavi avantajını tehdit edebilir. Özellikle sağlık harcamalarına getirilen kısıtlamalar, medikal turistlerin tercihlerini etkileyebilir.

Rekabet koşulları ve rakip kurumlar açısından değerlendirdiğimizde ise, Türkiye, Hindistan ve Tayland gibi ülkelerle olan yoğun rekabet, KKTC’nin tüp bebek tedavisi alanında daha popüler destinasyonlar karşısında pazar payını artırmasını zorlaştıran bir tehdit olarak değerlendirilmektedir.

Hukuksal koşullar açısından bakıldığında, KKTC'nin uluslararası tanınırlık eksikliği ve uluslararası akreditasyonlara sahip olmaması, tüp bebek tedavilerinde hasta güvenliği ve tedavi kalitesi konusunda soru işaretleri yaratmaktadır. Bu durum, medikal turistlerin KKTC'yi tercih etmelerini zorlaştıran bir tehdit olarak öne çıkmaktadır.

Epidemiyolojik koşullar açısından bakıldığında, pandemiler gibi küresel sağlık krizleri, uluslararası seyahat kısıtlamalarına yol açarak medikal turizmi olumsuz etkileyebilir. Bu durum, KKTC'nin tüp bebek tedavileri pazarındaki büyüme potansiyelini tehdit eden önemli bir faktördür.

KKTC bölgesinde; KKTC'nin karşılaştığı en büyük tehdit edici unsurlar arasında bölgesel ve uluslararası sağlık standartlarına uyulmaması, uluslararası akreditasyona sahip olunmaması ve uluslararası tanınırlık eksikliği yer almaktadır. Bu siyasi durum nedeniyle KKTC, uluslararası sağlık akreditasyonuna sahip kliniklerin bulunduğu yer kategorisine girememektedir. Bu durum potansiyel hastanın tedavi kalitesi konusunda şüpheye düşmesine ve dolayısıyla KKTC'yi tercih etmemesine yol açabilmektedir.

Yukarıda aktarılan fırsatlar ve tehditler kapsamındaki bulguların daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla, Tablo 2'de; dış çevre analizinde ele alınan toplumsal ve demografik değişimler, devletin sağlık politikası, tıbbi teknolojideki gelişmeler, sağlık ekonomisi, rekabet koşulları, rakip kurumlar, hukuksal düzenlemeler ve epidemiyolojik koşullar parametrelerine göre elde edilen veriler özetlenmiştir.

Tablo 2'de KKTC'de tüp bebek tedavileri kapsamında değerlendirilen dış çevre parametrelerine ait fırsat ve tehditler sunulmaktadır.

Tablo 2. Dış Çevre Analizi: Fırsatlar ve Tehditler

Parametre	Fırsatlar	Tehditler
Toplumsal ve Demografik Değişimler	- Yaşlanan nüfus ve doğurganlık yaşının artması, tüp bebek hizmetlerine olan talebi artırmaktadır. - KKTC'nin erişilebilir konumu ve kültürel benzerlikleri, özellikle Türkiye ve Avrupa'dan gelen çiftler için cazibe yaratmaktadır.	—
Devletin Sağlık Politikası	- Medikal turizmi destekleyen stratejiler, altyapı ve teşviklerle sektörün büyümesini kolaylaştırmaktadır.	- Mevzuatın karmaşıklığı veya yetersiz sağlık politikaları, uluslararası hasta çekimini zorlaştırabilir.
Tıbbi Teknoloji	- Gelişmiş tedavi teknolojileri, başarı oranlarını ve hasta memnuniyetini artırmakta, KKTC'yi bölgesel merkez haline getirmektedir.	—
Sağlık Ekonomisi	- Uygun maliyetli tedavi olanakları, Avrupa ve Orta Doğu gibi bölgelerden gelen hastalar için cazip bir destinasyon oluşturmaktadır.	- Küresel ekonomik dalgalanmalar ve sağlık harcamalarındaki kısıtlamalar, fiyat avantajını zayıflatırabilir.
Rekabet Koşulları ve Rakip Kurumlar	—	- Türkiye, Hindistan ve Tayland gibi ülkelerle artan rekabet, KKTC'nin pazar payını azaltabilir. - Hastaların daha popüler ve tanınmış destinasyonları tercih etme eğilimi söz konusu olabilir.
Hukuksal Koşullar	- Esnek yasal düzenlemeler, katı yasal mevzuatlara sahip ülkelere gelen hastalar için çekici bir seçenek oluşturmaktadır.	- Yasal belirsizlikler veya uluslararası standartlara uyumsuzluk, hasta güvenliğini zedeleyebilir ve KKTC'ye olan güveni azaltabilir.
Epidemiyolojik Koşullar	—	- Pandemi ve benzeri küresel sağlık krizleri, uluslararası hasta hareketliliğini sınırlayarak medikal turizmi olumsuz etkileyebilir.

4.5. Senaryolar

Yukarıda sunulan iç ve dış çevre analizleri kapsamında elde edilen bulgular, SWOT analizine dayalı olarak dört farklı senaryo geliştirilmesini mümkün kılmıştır. Bu senaryolar; **güçlü yönler – fırsatlar (S-O)**, **güçlü yönler – tehditler (S-T)**, **zayıf yönler – fırsatlar (W-O)** ve **zayıf yönler – tehditler (W-T)** şeklinde sınıflandırılmıştır. Her bir senaryo, KKTC'deki tüp bebek sektörünün stratejik planlamasında yol gösterici olacak şekilde tasarlanmıştır.

Senaryolar, KKTC'nin mevcut durumunu analiz ederek; güçlü yönlerin nasıl fırsata dönüştürülebileceğini, tehditler karşısında nasıl korunma stratejileri geliştirilebileceğini, zayıf yönlerin nasıl avantaja çevrilebileceğini ve hem zayıf yönlerin hem de tehditlerin etkilerinin nasıl azaltılabileceğini açıklamaktadır. Böylece, KKTC'nin sağlık turizmi kapsamında özellikle tüp bebek alanında daha rekabetçi bir konuma ulaşması hedeflenmektedir.

Bu bağlamda geliştirilen dört senaryo Tablo 3'te sistematik biçimde sunulmuştur. Tablo 3, her senaryo tipinde hangi stratejik yönelimlerin öne çıktığını, bu stratejilerin temel gerekçelerini ve sektöre yönelik olası etkilerini içermektedir. Böylece, stratejik planlamaya yönelik daha somut ve uygulanabilir adımlar ortaya konmuştur.

Tablo 3. Medikal Turizm Alanında Tüp Bebek Tedavilerine İlişkin Sonuç Üretecek Stratejiler: KKTC - 4 Senaryo

Senaryo 1: Güçlü Yön - Fırsat Olumlu yönlerimizi ortaya çıkararak fırsatlardan yararlanma olasılığını nasıl artırırız? KKTC, rekabetçi fiyatlar, gelişmiş sağlık altyapısı ve deneyimli tüp bebek kadrosu ile birçok avantaja sahiptir. Ayrıca bölge, doğal güzellikleri ve turistik bölgelerin tedavi basamaklarına eklenmesi ile daha fazla hasta sayısını çekebilir. Sağlık ve turizm şirketleri, medikal turizmde iyi teklifler oluşturabilir. Bölge, rekabet alanında yüksek maliyet avantajı ve kaliteli sağlık hizmeti ile, uluslararası hastaları çekme gücünü artırmaktadır. Maliyet avantajı, kaliteli tedavi ve bütünsel tanıtım kampanyalarından yararlanmak, bu fırsatların artırılmasına yardımcı olabilir. Bu teklifler, ürünün benzersizliğini ele almak için bir fırsat sunmaktadır.	Senaryo 2: Güçlü Yön - Tehdit Hangi tehditleri bertaraf edip güçlü yönlerimizi daha güçlü hale getiririz? KKTC'nin uluslararası tanınma eksikliği, medikal turizmde önemli bir tehdit oluşturabilir. Ancak bu tehdit, modern klinikler tarafından kontrol altına alınabilir ve uluslararası standart akreditasyonlarının sağlanması, bölgeyi kaliteli sağlık hizmeti için gidilecek doğru yerler olarak nitelendirecektir. Bu boşluk, uluslararası sertifikalarla güven kazanmak için geliştirilen daha yüksek kalite standartlarıyla giderilebilir. Bu şekilde, sağlık hizmetlerinin kalitesi teşvik edilerek ve tedavi başarısına daha etkili yanıtlar verilerek bölge tanınabilir. Ayrıca, uluslararası işbirlikleri kurarak ve tanıtım faaliyetlerini hızlandırarak diğer rakip ülkelere karşı rekabet gücünün artırılması sağlanabilir.
Senaryo 3: Zayıf Yön - Tehdit Zayıf yönleri nasıl güçlendiririz, böylece tehditleri nasıl azaltırız? KKTC'de tanıtım eksikliği ve tedavi sonrası takip hizmetlerinin yetersizliği önemli riskler oluşturabilmektedir. Bu zayıflıklar etkili pazarlama stratejileri ile doldurulabilir. Özellikle sosyal medya ve dijital platformlarda görünürlüğün artırılması önemlidir. Ek olarak, hasta takip hizmetlerinin geliştirilmesi hasta memnuniyetini artırır ve olumlu geri bildirimlerin yayılmasına yardımcı olur. Lojistiğin iyileştirilmesi ve hasta bakım altyapısının iyileştirilmesi, KKTC'nin rakip ülkeler karşısındaki konumunu güçlendirebilir ve tehditleri azaltabilir.	Senaryo 4: Zayıf Yön - Fırsat Zayıf yönleri nasıl güçlendirip, fırsatlardan nasıl yararlanırız? KKTC'nin ulaşım ve tanıtım konusundaki eksiklikleri giderilirse, küresel medikal turizm talebindeki artıştan daha fazla faydalanabilir. Özellikle seyahat düzenlemeleri ve uluslararası pazarlama stratejileri geliştirilirse, tüp bebek alanında tıbbi bir cazibe merkezi haline gelebilir. Tanıtım eksikliklerini gidererek ve dijital pazarlamayı daha iyi kullanarak, KKTC'de medikal turizmin potansiyeli artırılabilir. Altyapıya yapılan yatırımlar, bölgeyi sağlık turizmi için daha kolay ulaşılabilir bir destinasyon haline getirebilir ve küresel talebe paralel olarak daha fazla hasta çekebilir.

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde tüm dünyada, tüp bebek tedavileri medikal turizmde önemli bir rekabet alanı haline gelmiştir. KKTC, ileri teknolojik altyapıya ve alanında deneyimli sağlık profesyonellerine sahip klinikleriyle, özellikle bulunduğu coğrafyada sağlık turistleri için cazip bir destinasyon olarak öne çıkmaktadır. Ancak, stratejik bir planlama olmadan, artan çevrimiçi bilgilendirme trafiği ve rekabet baskısı karşısında kaliteli hizmet sunumunu sürdürebilmek ve sektördeki konumunu koruyabilmek kolay değildir. Ayrıca, tüp bebek tedavileri yasal düzenlemelere bağlı olarak yürütülmektedir ve sağlık politikalarında meydana gelebilecek değişiklikler, bu uygulamalar üzerinde doğrudan etkili olabilmektedir.

Medikal turizm kapsamında tüp bebek (IVF) tedavileri üzerine araştırma yapmak, bu endüstrinin stratejik yararlarına ve dezavantajlarına ışık tutacaktır. Bu araştırmalar, SWOT analizi kapsamında tüp bebek tedavisinin güçlü yönleri ve fırsatlarının yanı sıra zayıf yönlerini ve tehditlerini de incelemektedir. Bu çalışmada da, KKTC'deki tüp bebek tedavileri (güçlü ve zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler) üzerinde bir SWOT analizi yapılmıştır ve güçlü yön-fırsat, güçlü yön-tehdit, zayıf yön-tehdit, zayıf yön-fırsat olmak üzere 4 senaryo oluşturulmuştur. Güçlü yönleri belirlemek adına; hasta potansiyeli (pazardaki durumu), göreceli mali yapı, göreceli hizmet üretim kapasitesi, beşerî yetenekler ve yönetimin etkililiği parametreleri incelenmiştir ve ayrıca “bu güçlü yönler nasıl daha da güçlendirilebilir?” veya “hangilerine odaklanılması gerekir?” Sorularına yanıt aranmıştır. Zayıf yönleri belirlemek için; rakiplere ve değişikliklere karşı yetersiz kalınan faaliyetler incelenmiştir ve ayrıca tanımlanan zayıflıkları giderebilmek için “ne/neler yapılmasına ihtiyaç vardır?” Sorusuna yanıt aranmıştır. Fırsatları belirlemek için; elverişli durumlar, yeni alternatifler incelenmiştir ve ayrıca “bu fırsatlar nasıl avantaja dönüştürülebilir?” “Nasıl yararlanılabilir?” Sorularına yanıt aranmıştır. Tehditleri belirlemek için ise; zorlaştırıcı/engelleyici unsurlar incelenmiştir ve “bu tehditlerin nasıl üstesinden gelinebilir?” “Nasıl bertaraf edilir” veya “etkisi nasıl azaltılır?” Sorularına yanıt aranmıştır. Veri toplamaya çalışırken, bilgi sistemlerinin yetersiz olması, uluslararası akreditasyon eksiklikleri ve hasta izleme süreçlerindeki zorluklar veriye ulaşma konusunda sıkıntılar yaratmıştır. Bu nedenle çalışma ayrıca tüp bebek tedavilerine ilişkin süreci takip etme, planlama ve değerlendirmek adına veri gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, KKTC'nin medikal turizm stratejileri içinde tüp bebek tedavilerini anlamamızı ve bu alandaki bazı stratejik noktalar hakkında fikir vermemizi sağlamıştır.

Bu çalışma, SWOT analizine dayalı olarak KKTC'deki tüp bebek tedavi senaryolarının tüm yönlerini kapsamış ve detaylandırmıştır. Sonuçlardan da görüleceği üzere medikal turizm sektöründe tüp bebek tedavilerinde KKTC'yi cezbeden net faydalar ve riskler bulunmaktadır. KKTC, tüp bebek tedavileri, uygun fiyatları, teknoloji avantajları ve sunduğu yüksek kaliteli hizmetler sayesinde medikal turizmde önemli bir oyuncu olarak kendini kanıtlayabilecek bir konumdadır. Bununla birlikte, uluslararası tanınırlık eksikliği, yasaların tanımının belirsiz olması ve bakım sonrası hizmetlerin sınırlı olması gibi zayıflıkları bulunmaktadır. Bu alanlardaki siyasi ve operasyonel karar alma ve finansman ayarlamaları, KKTC'yi tüp bebek tedavileri alanında önde gelen bölgeler arasında tutabilir. Ayrıca, modern teknolojilerin uygulanması ve dijital teknolojilerinin sağlık hizmetlerinde kullanılması ile bölgedeki klinikler küresel düzeyde rekabet güçlerini artırabilirler.

Sonuç olarak, KKTC'nin tüp bebek tedavileri alanında rekabet gücünü artırabilmesi için stratejik planlamaya dayalı, somut adımlar atması gerekmektedir. Özellikle uluslararası akreditasyon süreçlerine uyum sağlanması, sağlık personelinin düzenli eğitimlerle desteklenmesi, hasta memnuniyeti odaklı hizmet standartlarının geliştirilmesi ve dijital pazarlama stratejilerinin güçlendirilmesi öncelikli adımlar arasında yer almalıdır. Ayrıca, sağlık politikalarında istikrar sağlanarak mevzuatın uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi de KKTC'nin sağlık turizmi alanında güvenilirliğini artıracaktır. Bu tür somut stratejiler

sayesinde KKTC, uluslararası sağlık turizmi pazarında daha güçlü bir konuma ulaşabilecek ve uzun vadeli hedeflerine yaklaşabilecektir.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Ajmera, P. (2017). Ranking the strategies for Indian medical tourism sector through the integration of SWOT analysis and TOPSIS method. *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 30(8), 668-679.
- Arı, H. (2017). Pazarlama perspektifinden medikal turizm ve Türkiye'nin medikal turizmdeki yeri. *Sağlık Yönetimi Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Arueyingho, O., Ghasemi, M., & Bodamyalı, T. (2022). Medical tourism in the Turkish Republic of Northern Cyprus: Strategies for improvement. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, 7(1), 1-18.
- Arulmozhi, S. J., Kumar, K. P., Vijayalakshmi, R., & Vinayagamoorthi, G. (2020). SWOT analysis on medical tourism in India. *Dogo Rangsang Research Journal*, 10(6), 111-123.
- Avgerinou, A., & Stratsiou, M. (2018). *Medical tourism in Greece, prospects of IVF development* [Master's Thesis, International Hellenic University School of Economics, Business Administration & Legal Studies].
- Ayoub, M. (2018). *Medical tourism in Egypt: Opportunities and challenges* [Master's Thesis, the American University in Cairo].
- Ayuningtyas, D., Fachry, A., Sutrisnawati, N. N. D., & Munawaroh, S. (2020). Medical tourism as the improvement of public health service: A case study in Bali and West Nusa Tenggara. *Enfermeria Clinica*, 30, 127-129.
- Birader, T. K. (2017). *Motivators and perceptions of residents in North Cyprus towards medical tourism in Turkey* [Master's Thesis, Eastern Mediterranean University (EMU)-Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ)].
- Büyük, Ö. (2023). *Türkiye ve Dünyada medikal turizm: Sağlık, ekonomi ve kültürün buluşması*. In Bayram, Ali Turan (Eds.), *Turizm araştırmaları* (pp.55-76), Gaziantep: Özgür Yayınları.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2023, April 18). 2021 Assisted Reproductive Technology fertility clinic success rates report. U.S. Department of Health & Human Services. <https://www.cdc.gov/art/reports/2021/index.html>
- Chausheva, N., & Ozdal, M. A. (2024). The impact of IVF patients' characteristics on their satisfaction and quality-of-life with overseas treatment: A mixed methods approach. *Medicine*, 103(29), e38682.
- Cheng, C. W., Feng, C. M., & Chua, C. S. (2020). A new breakthrough of global healthcare in Penang—an indicator policy in medical tourism. *International Journal of Medicine in Developing Countries*, 3(10), 819-819.

- Campra, M., Riva, P., Oricchio, G., & Brescia, V. (2022). Bibliometrix analysis of medical tourism. *Health Services Management Research*, 35(3), 172-188.
- Deonandan, R. (2015). Recent trends in reproductive tourism and international surrogacy: Ethical considerations and challenges for policy. *Risk Management and Healthcare Policy*, 8, 111-119.
- Dolmans, M. M., Falcone, T., & Patrizio, P. (2020). Importance of patient selection to analyze in vitro fertilization outcome with transplanted cryopreserved ovarian tissue. *Fertility and Sterility*, 114(2), 279-280.
- European Society of Human Reproduction and Embryology. (2022, June). ART in Europe, 2018: Results generated from European registries by ESHRE. <https://www.eshre.eu/Press-Room/ESHRE-News/ART-data-2018>.
- He, R. (2016). *A study of the positive effect on word-of-mouth behavior of IVF medical tourists in Thai Fertility Centers* [Master's Thesis, Graduate School, Bangkok University].
- Helms, M. M., & Nixon, J. (2010). Exploring SWOT analysis—where are we now? A review of academic research from the last decade. *Journal of Strategy and Management*, 3(3), 215-251.
- Horton, M., Miller, K., Ory, S. J., Dyer, R. K., Pai, H., Simpson, J. L., ... & Bank, E. (2022). International Federation of Fertility Societies' Surveillance (IFFS) 2022: global trends in reproductive policy and practice. *Glob Reprod Health*, 7, e58.
- Kaur, R., & Hira, J. K. (2019). Medical tourism in India-A SWOT Analysis. *Think India Journal*, 22(4), 676-691.
- Kıbrıs Sağlık Derneği. (2024). *Kıbrıs'ta sağlık turizmi ve hizmetleri*. <https://kibristasaglik.com>
- KKTC Sağlık Bakanlığı. (2023). *Kuzey Kıbrıs sağlık istatistikleri*. <https://www.kktcsaglik.gov.tr>
- Mahdi, M. (2019). *Türkiye'de medikal turizmin gelişmesinde Ortadoğu pazarının yeri ve önemi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Massarotti, C., Gentile, G., Ferreccio, C., Scaruffi, P., Remorgida, V., & Anserini, P. (2019). Impact of infertility and infertility treatments on quality of life and levels of anxiety and depression in women undergoing in vitro fertilization. *Gynecological Endocrinology*, 35(6), 485-489.
- Medical Tourism Magazine. (2024, January 10). Why IVF in Turkey, Thailand, and the UAE is becoming the top choice for fertility tourists. <https://www.medicaltourism.com>.
- Mothiravally, V., Shahi, M., Hussain, K., & Ekiz, E. H. (2010, December). Strategic Analysis of Medical Tourism: A Case Study of an Island Destination. *In Proceedings of Regional Conference on Tourism Research* (p. 156).
- Namugenyi, C., Nimmagadda, S. L., & Reiners, T. (2019). Design of a SWOT analysis model and its evaluation in diverse digital business ecosystem contexts. *Procedia Computer Science*, 159, 1145-1154.
- Otamış, P. A., & Yüzbaşıoğlu, N. (2015). Medikal turizm sektöründe küresel işbirliği, yenilikçilik ve büyüme: Antalya Örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 173-192.

- Paraskou, A., & George, B. P. (2017). The market for reproductive tourism: an analysis with special reference to Greece. *Global Health Research and Policy*, 2, 1-12.
- Phadermrod, B., Crowder, R. M., & Wills, G. B. (2019). Importance-performance analysis based SWOT analysis. *International Journal of Information Management*, 44, 194-203.
- Puyt, R. W., Lie, F. B., & Wilderom, C. P. (2023). The origins of SWOT analysis. *Long Range Planning*, 56(3), 102304.
- Sammut-Bonnici, T., & Galea, D. (2015). SWOT analysis. *Wiley Encyclopedia of Management*, 12(1), 1-8.
- Sánchez, M., Sousa, B., Veloso, C., & Lubowiecki-Vikuk, A. (2022). Trends and segmentation of medical tourism: an approach to reproductive tourism. In *Advances in Tourism, Technology and Systems: Selected Papers from ICOTTS 2021, Volume 1* (pp. 223-233). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Sevim, E., & Önder, E. (2020). Investigation of medical tourism in Turkey through SWOT-ANP. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 23(4), 605-622.
- Sharma, R. S., Saxena, R., & Singh, R. (2018). Infertility & assisted reproduction: A historical & modern scientific perspective. *Indian Journal of Medical Research*, 148(1), 10-14.
- Simopoulou, M., Sfakianoudis, K., Giannelou, P., Pierouli, A., Rapani, A., Maziotis, E., ... & Koutsilieris, M. (2019). Treating infertility: current affairs of cross-border reproductive care. *Open Medicine*, 14(1), 292-299.
- Sunderam, S., Kissin, D. M., Zhang, Y., Folger, S. G., Boulet, S. L., Warner, L., Callaghan, W. M., & Barfield, W. D. (2018). "Assisted Reproductive Technology Surveillance — United States, 2015." Morbidity and Mortality Weekly Report. *Surveillance Summaries*, 67(3), 1–28.
- Teharn, I. (2017). Medical tourism in Tehran development as. *International Journal of Architecture and Urban Development*. 7(3), 25-38.
- Teoli, D., Sanvictores, T., & An, J. (2019). SWOT analysis. *Europe PMC*.
- Tsekouropoulos, G., Vasileiou, A., Hoxha, G., Dimitriadis, A., & Zervas, I. (2023). Sustainable approaches to medical tourism: Strategies for Central Macedonia/Greece. *Sustainability*, 16(1), 121.
- Tüp Bebek Derneği. (2023). *Türkiye Tüp Bebek Merkezi İstatistikleri*. <https://www.tupbebek.org.tr>
- Vasugi, S. M., Josephine, S. P., Kavitha, S. F., Surianarayanan, R., & Prema, R. (2023). Indian medical tourism industry: Factor analysis in strengths, weaknesses, opportunities and threats (swot). *Organization*, 35(01), 51-61.
- Vinayaraj Mothiravally, V. M., Mohit Shahi, M. S., Kashif Hussain, K. H., & Ekiz, E. H. (2010). Strategic analysis of medical tourism: a case study of an island destination. In *Proceedings of Regional Conference on Tourism Research*.

- Yildiz, M. S., & Khan, M. M. (2016). Opportunities for reproductive tourism: cost and quality advantages of Turkey in the provision of in-vitro Fertilization (IVF) services. *BMC Health Services Research*, 16, 1-8.
- Zarchi, M. K. R., Jabbari, A., Hatam, N., Bastani, P., Shafaghat, T., & Fazelzadeh, O. (2018). Strategic analysis of Shiraz medical tourism industry: a mixed method study. *Galen Medical Journal*, 7, e1021.

